

Prawo żywnościowe jako nowa dziedzina prawa

*Gdy chodzi o źródło żywności w sensie transcendentnym, jest nim Stwórca,
o którym mówi Pismo Święte m.in. słowami:
„Pan zlitował się nad swoim ludem i dał mu chleb” (Księga Rut, 1. 6).³*

Żywność (pożywienie) – w znaczeniu potocznym oznacza wszelkie środki spożywcze pochodzenia mineralnego, roślinnego lub zwierzęcego, surowe lub przetworzone, przeznaczone w stanie naturalnym lub po przerobieniu, do spożywania przez ludzi, a także zestawy tych środków spożywczych, w postaci potraw lub posiłków.⁴

1. Uwagi wstępne

W oparciu o tradycyjny podział można wyodrębnić podstawowe działy prawa, zwane gałęziami prawa, takie jak: prawo cywilne, prawo administracyjne, prawo karne, prawo międzynarodowe, prawo sądowe formalne.⁵ Trzeba podkreślić, że wyodrębnienie poszczególnych działów prawa nie ma charakteru statycznego.⁶ Z wpływem czasu wokół ważnych dziedzin gospodarki lub kultury zaczęły się grupować zadania prawne należące do różnych gałęzi podstawowych, dotyczące jednak jednej „materii”, tj. jednej dziedziny życiowej. Nie tylko się one grupują, ale tworzą powiązane zespoły, nabierając swoistych znamion technicznych, instytucjonalnych itd.⁷ Pojawiła się w konsekwencji potrzeba wyodrębniania kolejnych działów prawa, które w przeciwieństwie do działów podstawowych (gałęzi) można określić mianem działów kompleksowych.⁸

Z wyodrębnianiem kolejnych działów prawa związana jest problematyka kryteriów odróżniania jednych działów prawa od innych. Najczęściej jako kryterium podziału systemu prawa na gałęzie podstawowe przywołuje się metodę regulacji stosunków prawnych, przy czym zasadniczo można wyodrębnić jedynie trzy metody

1 Uniwersytet Warszawski.

2 Uniwersytet Warszawski.

3 Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, wydawnictwo Świętego Pawła.

4 A. Szczygieł, Podstawy fizjologii żywienia, Warszawa, 1975, s. 23.

5 Zob. F. Longchamps, Problemy pogranicza prawa administracyjnego, „Studia Prawnicze” 1967, z. 16, s. 21;

A. Stelmachowski, Wstęp do teorii prawa cywilnego, Warszawa 1969, s. 15 i 17.

6 Zob. J. Wróblewski, Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego, Warszawa 1959, s. 321.

7 F. Longchamps, Problemy pogranicza prawa..., *op. cit.*, s. 21.

8 Zob. *ibidem*, s. 22.

regulacji, tj. cywilistyczną, opartą na autonomii i zrównaniu (równorzędności) pod względem prawnym stron stosunku prawnego; administracyjną, opartą na władztwie i podporządkowaniu, albo też karną, operującą sankcjami szczególnego rodzaju.⁹ Obok „metody”, jako kryterium podziału systemu prawa, wymienia się „przedmiot” regulacji, a także wspólne cechy odróżniające pewne zagadnienia od innych. Zarówno kryterium przedmiotu, jak i kryterium metody są jednak zawodne jako podstawa dla wyodrębnienia nowego działu prawa.¹⁰ W przeważającej mierze o podziale prawa na takie lub inne działy decyduje przyjęcie określonej konwencji.¹¹ Podziały mogą mieć różne cele teoretyczne (np. postulowana systematyka), praktyczne (np. dla rozdziału kompetencji, dla prac legislacyjnych), dydaktyczne (np. programy nauczania).¹² Wyodrębnienie nowej, samodzielnej, kompleksowej dziedziny prawa wynika na ogół z pewnych potrzeb związanych z czynnikami ekonomicznymi, demograficznymi czy politycznymi. Wpływ na wyróżnienie nowych działów prawa wywierają przede wszystkim względy praktyczne.¹³ Kompleksowe działy prawa można określić mianem funkcjonalnych części prawa, które są definiowane przez funkcje realizowane w odniesieniu do zjawisk społecznych. Przykładowo normy odnoszące się do środowiska tworzą prawo ochrony środowiska, a odnoszone do żywności tworzą prawo żywnościowe.¹⁴ Stwierdzenie jednak samej potrzeby wyodrębnienia takiej dziedziny nie przesądza automatycznie o jej zaistnieniu. Jedyne badając trzy płaszczyzny: legislacyjną, doktrynalną i dydaktyczną, można się przekonać, czy nowa dziedzina istnieje.¹⁵

W nowych kompleksowych działach prawa stosowane są zwykle różne metody regulacji stosunków społecznych i z założenia dziedziny te czerpią z dorobku innych dziedzin (np. prawo gospodarcze publiczne, podatkowe, finansowe, bankowe, rolne).¹⁶ Stopnie zmodyfikowania i złączenia elementów pochodzących z działów podstawowych, jak również stopnie usamodzielnienia poszczególnych działów kompleksowych mogą być różne. Jednak elementy działów podstawowych wbudowane w działu kompleksowe zachowują swoją przynależność do działów pod-

9 Zob. J. Nowacki, Z. Tobor, Wstęp do prawoznawstwa, Kraków 2000, s. 102; A. Stelmachowski, Wstęp do teorii prawa..., *op. cit.*, s. 15 i s. 17.

10 Zob. J. Nowacki, Z. Tobor, Wstęp..., *op. cit.*, s. 102.

11 Zob. *ibidem*, s. 99.

12 Zob. F. Longchamps, Problemy pogranicza prawa..., *op. cit.*, s. 4 i s. 23; B. van der Meulen, M. van der Velde, European Food Law Handbook, Wageningen 2008, s. 75.

13 Zob. A. Stelmachowski, Wstęp do teorii prawa..., *op. cit.*, s. 15; J. Nowacki, Z. Tobor, Wstęp..., *op. cit.*, s. 99-101; M. Borucka-Arczowa, J. Woleński, Wstęp do prawoznawstwa, Kraków 1997, s. 46; B. van der Meulen, M. van der Velde, European Food Law..., *op. cit.*, s. 75.

14 Tak B. van der Meulen, M. van der Velde, European Food Law..., *op. cit.*, s. 75.

15 Zob. A. Stelmachowski, [w:] J. Selwa, A. Stelmachowski, Prawo rolne, Warszawa 1970, s. 10; *idem*, [w:] A. Stelmachowski, B. Zdziennicki, Prawo rolne, Warszawa 1980, s. 8; P. Czechowski, M. Korzycka-Iwanow, S. Prutis, A. Stelmachowski, Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej, Warszawa 1999, s. 18.

16 Zob. R. Mastalski, Prawo podatkowe I – część ogólna, Warszawa 1998, s. 10-22; C. Kosikowski, Prawo gospodarcze publiczne, Warszawa 1995, s. 5-7.

stawowych w odniesieniu do typu strukturalnego.¹⁷ Działy podstawowe wprawdzie wyczerpują całość porządku prawnego, jednak nie przeszkadza to, aby w podziale innego rzędu uznać działy kompleksowe, złożone z odpowiednio złączonych i zmodyfikowanych elementów działów podstawowych, np. dla potrzeb badań monograficznych lub z powodu praktycznej przydatności.¹⁸

Działy prawa mogą się nawzajem przenikać, gdyż jakiś element czy fragment porządku prawnego może podlegać nie tylko jednemu układowi zasad i pojęć. Obecność jakiegoś działu prawa polega na tym, że pewne elementy porządku prawnego są interpretowane i stosowane wedle pewnych wspólnych zasad i pojęć.¹⁹ To w wykładni prawa wyrażają się, w sposób bardzo jaskrawy, związki zachodzące między normami należącymi do jednej dziedziny prawa.²⁰ Taką nowo wyodrębnianą dziedziną prawa jest prawo żywnościowe.

2. Wyodrębnienie prawa żywnościowego jako nowej dziedziny prawa

Wyodrębnianie się prawa żywnościowego jako gałęzi prawa dokonuje się współcześnie.²¹ Prawo to autonomizuje się ze względu na szczególny przedmiot regulacji, jakim jest żywność, wymagająca szczególnego systemu ochrony; należy zatem podkreślić „produktowy” charakter tego prawa. Żywność jest nie tylko towarem, którym się handluje, ale przede wszystkim produktem o unikatowej funkcji, jaką jest jego spożycie przez ludzi. Przepisy prawa dotyczące żywności, istniejące od starożytności w europejskim kręgu rozwoju prawa, skierowane były początkowo na jakość produktu, jak to dziś byśmy nazwali, w szczególności na ochronę przed oszustwem i fałszowaniem.²² Poczynając od XIX w. kwestie sanitarne, współcześnie określane jako bezpieczeństwo żywności, wobec rozwoju technologii (modyfikacji genetycznej, nanotechnologii), ale i szerszego obrotu międzynarodowego – zaczęły przyjmować postać ustawową. Z czasem prawo publiczne dotyczące żywności skupiło się w dużej mierze na ochronie życia i zdrowia konsumenta żywności.

---

17 Zob. F. Longchamps, *Problemy pogranicza prawa...*, *op. cit.*, s. 23; A. Stelmachowski, *Wstęp do teorii prawa...*, *op. cit.*, s. 15.

18 Zob. *ibidem*.

19 Zob. *ibidem*, s. 4.

20 Zob. J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii wykładni...*, *op. cit.*, s. 322.

21 Zob. na temat kształtowania prawa żywnościowego M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys prawa polskiego i wspólnotowego*, Warszawa 2007 (wydanie II), tamże literatura polska i zagraniczna przedmiotu., M. Korzycka-Iwanow, P. Wojciechowski, *rozd. XXVII Prawo żywnościowe*, [w:] P. Czechowski (red.), *Prawo rolne*, Warszawa 2011.

22 Już w XV w. dochodzi do wytworzenia w prawie polskim „monopolu korporacyjnego”, np. do członków bractwa (cechu) w zakresie produkcji miodów i gorzałek należało certyfikowanie, mówiąc językiem współczesnym, produktów objętych jego działalnością. Regulowano też zasady handlu żywnością, łącznie – co warto przypomnieć – z zakazem handlu w dni świąteczne. Na temat dawnego prawa żywnościowego, [w:] M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe...*, *op. cit.*, s. 35 i n.

Obecnie prawo żywnościowe, które jak wspomniano wyżej, autonomizuje się ze względu na szczególnie przedmiot regulacji, jakim jest żywność – ma na celu **ochronę życia i zdrowia człowieka (bezpieczeństwo żywności)**, również interesów ekonomicznych konsumentów, dobrostanu zwierząt gospodarskich, zdrowia roślin oraz środowiska naturalnego. Jest to prawo normujące poszczególne etapy produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności, określane zbiorczym terminem „łańcuch żywnościowy – *food chain*” (termin wprowadzony przez legislatora unijnego). Fundamentalne dla prawa żywnościowego Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 178/2002²³ (dalej – rozporządzenie 178/2002) wprowadza pojęcie „ogólne dobro” w preambule, w której czytamy, iż swobodny przepływ bezpiecznej i zdrowej żywności i pasz jest ważnym aspektem rynku wewnętrznego i przyczynia się znacząco **do zdrowia i ogólnego dobra obywateli** (podkreśl. MK i PW) oraz do ich interesów socjalnych i gospodarczych, oraz, że zgodnie z polityką Unii powinien być **zapewniony wysoki poziom ochrony życia i zdrowia ludzkiego** (punkt 1 i 2) (podkreśl. MK i PW). Ogólne dobro obywateli odnosi się w tym przypadku do wszystkich obywateli zintegrowanej Europy. Ze względu na przynależność Polski do UE mamy zatem do czynienia z ochroną ogólnego dobra w postaci zdrowia na poziomie krajowym i unijnym we wzajemnej relacji obu tych porządków prawnych.

Normy konstytucyjne dotyczące zdrowia obywateli znajdują się w tej części rozdziału II Konstytucji, która poświęcona jest wolnościom i prawom ekonomicznym, socjalnym i kulturalnym („Każdy ma prawo do ochrony zdrowia” (art. 68) oraz „Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa” (art. 76). Życie i zdrowie człowieka jest dobrem, którego ochrona ze względu na naturę tego dobra integralnie związanego z osobą ludzką – ma uzasadnienie znacznie dalej idące niż tylko decyzja władzy prawodawczej czy państw zawierających umowę międzynarodową. Zaznaczyć trzeba, że całościowo pojmowane zdrowie ludzi²⁴ jest odmienną kategorią niż zdrowie i życie konsumenta. Definicje zdrowia, czy zdrowia publicznego mają swoją siatkę pojęciową i uregulowania również w ramach dzia-

23 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 178/2002 ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustalające procedury w sprawie bezpieczeństwa żywności.

24 W roku 1920 C.E.A. Winslow, profesor zdrowia publicznego na Uniwersytecie Yale w New Haven sformułował definicję zdrowia publicznego, która może być rozumiana jako: nauka i sztuka zapobiegania chorobom, wydłużania życia i promocji zdrowia – poprzez zorganizowane wysiłki społeczeństwa wyrażające się w działaniach na rzecz higieny środowiska, zwalczania chorób zakaźnych, nauczania zasad higieny indywidualnej, organizacji świadczeń lekarskich i pielęgnarskich, ukierunkowanych na wczesne diagnozowanie i profilaktycznie ukierunkowane leczenie oraz – rozwój mechanizmów społecznych, które zapewnią każdemu poziom bytowania umożliwiający utrzymanie zdrowia. C. Winslow, *The untitled fields of public health*. Science N.S. 1920, 51, 22-33 Cyt. za: CEA Winslow, *The evolution and significance of the modern public health campaign*, New Haven, Yale University Press, 1923.

łałości organizacji międzynarodowych, takich jak Światowa Organizacja Zdrowia, np. Strategia Osiągnięcia Zdrowia dla Wszystkich 2000.²⁵

W literaturze występuje kilka doktrynalnych propozycji definicji prawa żywnościowego. Według E. Skrzydło-Tefelskiej, która sformułowała swój pogląd w 1995 r., pojęcie prawo żywnościowe obejmuje te przepisy, które regulują produkcję, przetwarzanie i wprowadzanie do obrotu środków spożywczych.²⁶ Autorka zaznacza, że prawo żywnościowe obejmuje przepisy krajowe i unijne (wspólnotowe), co związane jest z realizacją dwójakiego rodzaju zadań. Z jednej strony, zapewnienie swobodnego przepływu towarów wymaga zniesienia wszelkich barier w handlu artykułami spożywczymi, a z drugiej strony, państwa członkowskie, a także Wspólnota, mają obowiązek zapewnić ochronę zdrowia publicznego oraz praw konsumenta.²⁷

Z kolei A. Wróbel, w tym samym 1995 r., przez pojęcie wspólnotowe prawo żywnościowe rozumiał ogół norm prawnych stanowionych przez organy Wspólnot Europejskich, które odnoszą się do środków spożywczych, a ich zasadniczym i pierwotnym celem jest zapewnienie ochrony zdrowia konsumenta, ochrony przed wprowadzeniem go w błąd i przed ryzykiem pomyłek, a także zagwarantowanie konsumentowi rzetelnej informacji (prawo żywnościowe *sensu stricto*).²⁸ Do prawa żywnościowego *sensu largo* autor ten zaliczył także normy regulujące wytwarzanie, skład, właściwości i oznaczenie środków spożywczych, których celem podstawowym nie jest ochrona wymienionych wcześniej wartości, lecz wspieranie produkcji, jakości i sprzedaży produktów rolnych.²⁹

Dwa lata później, w 1997 r. J. Paliwoda stwierdził, że powszechnie przyjmuje się, w zasadzie we wszystkich systemach prawnych zarówno poszczególnych państw, jak i organizacji międzynarodowych, że pojęcie „prawo żywnościowe” oznacza zespół przepisów prawnych, które normują wytwarzanie, przetwórstwo, przechowywanie, transport i sprzedaż produktów żywnościowych, a jego naczelnym zadaniem jest zapewnienie zdrowia obywateli oraz zagwarantowanie rzetelnego obrotu żywnością.³⁰ Autor ten polskie prawo żywnościowe uznaje za kompleksowy zespół przepisów prawa administracyjnego i cywilnego, a także po części finansowego i karnego.³¹ Podkreśla jednocześnie, że prawo żywnościowe ukazuje

25 World Health Organization, Evaluation of the implementation of the global strategy to Health All by 2000; WHO, Geneva, 1998. Zob. również: Zdrowie 21 dla wszystkich w XXI wieku, Podstawowe założenia polityki zdrowia dla wszystkich w Regionie Europejskim WHO- Światowa Organizacja Zdrowia Biuro Regionu Europejskiego Kopenhaga, Światowa Deklaracja Zdrowia.

26 Zob. E. Skrzydło-Tefelska, Prawo żywnościowe w ramach jednolitego rynku Unii Europejskiej. Ogólna Charakterystyka, „Rejent” 1995, nr 1, s. 51.

27 Zob. *ibidem*, s. 52.

28 Zob. A. Wróbel, Znaczenie orzecznictwa „Cassis de Dijon” Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich a rozwój europejskiego prawa żywnościowego, „Rejent” 1995, nr 5, s. 24.

29 Zob. *ibidem*.

30 Zob. J. Paliwoda, Uwagi o prawie żywnościowym, Warszawa 1997, s. 38.

31 Zob. *ibidem*, s. 83.

kilka fundamentalnych prawd, że żywność stanowi podstawę bytu i rozwoju, a tym samym warunek biologicznego życia człowieka i narodu, oraz że od dostatecznej i bezpiecznej żywności zależy rozwój społeczeństwa i jego stan zdrowotny.³²

H. Izdebski wypowiadając się w okresie stowarzyszeniowym, w 2000 r., określił zakres, jaki obejmuje prawo żywnościowe, twierdząc, że reguluje produkcję i obrót żywnością, a także stanowi materię o wielkim znaczeniu publicznym, która dotyczy podstawowych aspektów prawnych funkcjonowania sektora gospodarki o kluczowym znaczeniu dla prawidłowego rozwoju biologicznego narodu.³³ Zarysowując zakres regulacji wskazał, że powinien on obejmować takie obszary i zagadnienia, jak: podstawowa terminologia, pojęcia i kwalifikacje (w tym definicja umieszczania na rynku oraz pojęcie bezpiecznej żywności), zasady odpowiedzialności za produkt z rozszerzeniem na nieprzetworzoną produkcję pierwotną, substancje dodatkowe, higienę żywności, standardy rynkowe i oświadczenia rynkowe, zasady funkcjonalnego etykietowania, prezentację i reklamę, rynkowy obrót żywnością, system ochrony bezpieczeństwa i zdrowia, politykę żywnościową, w tym promocję zasad zdrowego odżywiania, kompetencje i wzajemne relacje między instytucjami zajmującymi się zagadnieniami żywności i żywienia.³⁴ Prawo żywnościowe nie może ograniczać się do tradycyjnej problematyki ochrony zdrowia konsumentów, ale powinno także obejmować kwestie uczciwego obrotu żywnością.³⁵

Włoska szkoła prawa żywnościowego przedstawia własne podejście do prawa żywnościowego. L. Costato napisał w 2007 r., że aby zagwarantować swobodny przepływ żywności w ramach wspólnego rynku, potrzebne są przepisy ustanowione na szczeblu europejskim, ale przyjmowanie przepisów tak szczegółowych i ścisłych, które nie pozostawiają praktycznie miejsca na szczegółowe decyzje państw członkowskich, wydaje się nie do końca zgodne z pojęciem zbliżanie ustawodawstw (*ravvicinamento*), które przewiduje art. 95 Traktatu (obecnie art. 114 TFUE).³⁶

Autor ten dostrzega również, że prawo żywnościowe coraz bardziej się rozrasta, zajmując olbrzymią przestrzeń decyzyjną. Ma to na celu zagwarantowanie bezpieczeństwa żywnościowego i bezpiecznego obiegu produktów żywnościowych w ramach wspólnego rynku.³⁷ Zdaniem L. Costato ewolucja prawa unijnego przejawia się z jednej strony w coraz szerszym uwzględnianiu potrzeb narodowych polityk rolnych państw członkowskich, a z drugiej – w narastaniu regulacji o charakte-

32 Zob. *ibidem*, s. 84.

33 Zob. H. Izdebski, Założenia ustawy – prawo żywnościowe jako podstawowego aktu regulującego produkcję i obrót żywnością ze szczególnym uwzględnieniem harmonizacji z ustawodawstwem Unii Europejskiej, [w:] Sesje plenarne, Materiały, Polska Federacja Producentów Żywności, II Sesja Plenarna: Polskie prawo żywnościowe w kontekście prawa Unii Europejskiej – prezentacja założeń ustawy, Warszawa 2000, s. 34.

34 Zob. *ibidem*.

35 Zob. *ibidem*, s. 36.

36 L. Costato, Wpływ wspólnotowego prawa rolnego na prawo rolne wewnętrzne, „Przegląd Prawa Rolnego” 2007, nr 1, s. 22.

37 *Ibidem*, s. 23.

rze nakazowym, nakładających na rolników obowiązki związane z gwarantowaniem bezpieczeństwa i higieny wytwarzanych przez nich produktów.³⁸

Natomiast B. van der Meulen i M. van der Velde w tym samym roku co L. Costato, tj. w 2007 r., definiują prawo żywnościowe jako kompleksową, funkcjonalną, dziedzinę prawa, łączącą w sobie elementy z różnych dziedzin prawa (w tym administracyjnego, cywilnego, własności intelektualnej, karnego) w jedną całość, ukierunkowaną na realizację określonych celów.³⁹ Dodatkowo wypowiedział się C. MacMaolain wskazując, że unijne prawo żywnościowe oznacza wszelkie prawnie wiążące akty instytucji Unii Europejskiej dotyczące produkcji i dystrybucji żywności.⁴⁰

W ostatnim czasie (2015 r.) B. van der Meulen sformułował pogląd, że „prawo żywnościowe stało się samodzielną dziedziną naukową o solidnych podstawach teoretycznych” oraz, że „prawo żywnościowe stało się pełnoprawną funkcjonalną dziedziną prawa”. Jest przy tym wyznaczone na podstawie znaczenia dla danego obszaru społecznego.⁴¹

Szeroką definicję prawa żywnościowego zaproponowała M. Korzycka-Iwanow (w 2005 i 2007 r.), wskazując, że „prawo żywnościowe oznacza ogół przepisów regulujących stosunki społeczne związane ze wszystkimi etapami produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności, oraz pasz dla zwierząt przeznaczonych na żywność – ze względu na ochronę życia i zdrowia, interesy ekonomiczne konsumenta oraz rzetelność obrotu, przy uwzględnieniu ochrony środowiska i zdrowia oraz dobrostanu zwierząt”.⁴² Jest ono zatem prawem normującym poszczególne etapy produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności.⁴³

Prawo żywnościowe stanowi zatem nową kompleksową dziedzinę prawa, wyodrębnioną w oparciu o dwa kryteria: 1) przedmiot, obejmujący regulację stosunków społecznych związanych ze wszystkimi etapami produkcji, wytwarzania i dystrybucji żywności oraz 2) cele, tj. ochronę życia i zdrowia człowieka i interesów

---

38 *Ibidem*, s. 23

39 Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 75.

40 Zob. C. MacMaolain, *EU Food Law, Protecting Consumers and Health in Common Market*, Oxford – Portland Oregon 2007, s. 11.

41 M. Korzycka, „O teorii i praktyce prawa żywnościowego w Europie. Wywiad z profesorem van der Meulenem, „Forum Prawnicze” 2015, nr 5, ss. 3-11.

42 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe – relacje do prawa rolnego*, „Studia Iuridica Agraria” 2005, t. V, s. 85; eadem, *Prawo żywnościowe – nowa dziedzina prawa*, [w:] M. Korzycka-Iwanow (red.), *Studia z prawa żywnościowego*, Warszawa 2006, s. 26. Zdecydowanie węższą i mniej spójną definicję (odnoszącą się zresztą wyłącznie do prawa krajowego) zaproponował M. Taczanowski, według którego „Polskie prawo żywnościowe stanowi zespół wzajemnie ze sobą powiązanych norm prawnych, regulujących jakość żywności oraz jej produkcję i obrót, ze względu na ochronę zdrowia człowieka (konsumenta)”. Zob. M. Taczanowski, *Prawo żywnościowe w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 40.

43 Zob. P. Czechowski, M. Korzycka-Iwanow, A. Niewiadomski, *Ewolucja ustawodawstwa prawnorolnego*, [w:] P. Czechowski (red.), *Prawo rolne*, Warszawa 2013, s. 41.

ekonomicznego konsumenta, w tym rzetelności obrotu, przy uwzględnieniu ochrony środowiska i zdrowia oraz dobrostanu zwierząt i zdrowia roślin.

Należy odnotować, że oprócz doktrynalnej definicji prawa żywnościowego istnieje też legalna definicja prawa żywnościowego, która została zawarta w fundamentalnym dla unijnego prawa żywnościowego rozporządzeniu (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiającym ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiającym procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności,⁴⁴ nazywanym „Ogólnym prawem żywnościowym”. Zgodnie z art. 3 pkt 1 rozporządzenia nr 178/2002 „prawo żywnościowe” oznacza „przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne regulujące sprawy żywności w ogólności, a ich bezpieczeństwo w szczególności, zarówno na poziomie Wspólnoty, jak i na poziomie krajowym; definicja ta obejmuje wszystkie etapy produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności oraz paszy produkowanej dla zwierząt gospodarskich lub używanej do żywienia zwierząt gospodarskich”.⁴⁵

Warto wskazać, że w prawie żywnościowym ze względu na jego cele, jak też z uwagi na specyfikę podmiotów prowadzących przedsiębiorstwa spożywcze, które ponoszą odpowiedzialność prawną, wykształcił się szczególny model odpowiedzialności. Przedsiębiorstwo spożywcze może być prowadzone przez bardzo szeroką kategorię podmiotów, obejmującą zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej; przedsiębiorców i podmioty niebędące przedsiębiorcami (np. rolników indywidualnych lub organizacje charytatywne rozdysponowujące nieodpłatnie żywność); osoby prowadzące jednoosobową działalność i duże korporacje międzynarodowe.⁴⁶ Jednocześnie prawodawca nie różnicuje obowiązków podmiotów prowadzących przedsiębiorstwo spożywcze od formy, w jakiej prowadzą one swoją działalność, ani od skali i wielkości działalności, w związku z czym odpowiedzialność za naruszenie norm prawa żywnościowego tych podmiotów powinna być kształtowana w sposób niedyskryminujący. Powyższe przemawia za przyjęciem w prawie żywnościowym przede wszystkim modelu odpowiedzialności administracyjnej, charakteryzującym się tym,

44 Dz.Urz. UE L 31 z 1.02.2002, s. 1 z późn. zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, s. 463.

45 W literaturze zwraca się uwagę na nieścisłość, a nawet błędy w polskojęzycznym brzmieniu tej definicji. Pierwszy ma charakter czysto gramatyczny, użyto bowiem sformułowania „a ich bezpieczeństwo w szczególności”, a nie jak powinno być: „a jej bezpieczeństwo w szczególności”, tj. użyto zaimka „ich” zamiast „jej”. Nie ma przy tym wątpliwości, że przepisy mają w szczególności regulować bezpieczeństwo żywności (stąd powinno być „jej”), na co wskazuje chociażby angielska wersja językowa „and food safety in particular”. Użycie natomiast zaimka „ich” zamiast „jej” mogłoby sugerować, że chodzi o bezpieczeństwo przepisów, co byłoby wnioskiem absurdalnym. Drugi błąd dotyczy użycia określenia „oraz paszy produkowanej dla zwierząt gospodarskich lub używanej do żywienia zwierząt hodowlanych”, w miejsce „feed produced for, or fed to, food-producing animals”. Właściwsze byłoby użycie sformułowania „oraz paszy produkowanej dla zwierząt przeznaczonych na żywność lub używanej do żywienia takich zwierząt”, zwierzęta gospodarskie bowiem nie koniecznie muszą być wykorzystywane do produkcji żywności. Zob. M. Taczanowski, *Prawo żywnościowe w warunkach...*, op. cit., s. 41.

46 Zob. P. Wojciechowski, *Model odpowiedzialności administracyjnej w prawie żywnościowym*, Warszawa 2016, s. 392.

że: ponosić ją mogą zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne oraz inne jednostki organizacyjne; jest ona realizowana w swoistych dla prawa administracyjnego formach i procedurach, a sankcje nakładane są przez organy urzędowej kontroli żywności, posiadające kompetencje i wiedzę pozwalającą na ocenę charakteru naruszenia; sankcje przybierają postać administracyjnej kary pieniężnej, której maksymalna wysokość zależy od charakteru naruszenia, wielkości uzyskanej z naruszenia korzyści majątkowej, ale też przychodów podmiotu dopuszczającego się naruszenia; przy wymiarze sankcji, organ uwzględnia przede wszystkim stopień zawinienia, ale oceniany poprzez dochowanie należytej staranności przy prowadzeniu działalności, a ponadto w szczególnych okolicznościach, w szczególności gdy działania podmiotu karanego podjęte już po zaistnieniu naruszenia doprowadziły do ograniczenia dla zagrożenia dla zdrowia lub życia konsumenta, istnieje możliwość odstąpienia od wymiaru kary.⁴⁷ Ukształtowanie się szczególnego modelu odpowiedzialności jest dodatkowym argumentem przemawiającym za wyodrębnieniem nowej dyscypliny prawa, jaką jest prawo żywnościowe.

3. Ewolucja prawa żywnościowego

3.1. Dawne prawo żywnościowe

Od najdawniejszych czasów produkcja i obrót żywnością były czynnikami istotnymi dla relacji międzyludzkich i we wszystkich społeczeństwach rozwijane były regulacje dotyczące tej podstawowej aktywności człowieka.⁴⁸ Żywność była przedmiotem regulacji prawnej już w starożytności.⁴⁹ Pierwsze regulacje powstawały wraz z tworzeniem się struktur organizacyjnych państwa i miały charakter gospodarczy, związany z funkcją organizacyjną państwa, jak chociażby gromadzenie zapasów na okresy przejściowe (np. opisane w Biblii gromadzenie zapasów w okresie siedmiu lat tłustych na następnych siedem lat chudych). Powodem wprowadzania regulacji prawnych było przede wszystkim zjawisko fałszowania żywności, które występowało właściwie od momentu, gdy artykuły spożywcze stały się przedmiotem wymiany handlowej (fałszowano głównie artykuły spożywcze przetworzone, takie jak wino, piwo, pieczywo, oliwa z oliwek).⁵⁰ W starożytnej Asyrii istniała regulacja określająca zasady ustalania miary i wagi ziarna, w starożytnym Egipcie uregulowane były zasady znakowania niektórych rodzajów żywności, w starożyt-

---

47 Szerzej na temat modelu odpowiedzialności administracyjnej patrz: P. Wojciechowski, Model odpowiedzialności administracyjnej w prawie żywnościowym, Warszawa 2016, *passim*.

48 Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, European Food Law..., *op. cit.*, s. 41.

49 Zob. P. Barton Hutt, P. Barton Hutt II, History of Government Regulation of Adulteration and Misbranding of Food, „Food Drug Cosmetic Law Journal” 1984, nr 2, s. 3; P. Barton Hutt, Symposium on the History of Fifty Years of Food Regulation under the Federal Food, Drug, and Cosmetic Act: A Historical Introduction, „Food Drug Cosmetic Law Journal” 1990, nr 17, s. 17; S. Kowalczyk, Prawo czystej żywności. Od kodeksu Hammurabiego do Codex Alimentarius, Warszawa 2014, s. 17.

50 Zob. S. Kowalczyk, Prawo czystej żywności..., *op. cit.*, s. 17.

nych Atenach sprawdzano czystość i rzetelność piwa, a w starożytnym Rzymie istniał dobrze zorganizowany system urzędowych kontroli żywności w celu ochrony konsumentów przed zafałszowaną lub niebezpieczną żywnością.⁵¹ Zapisy wskazujące na ochronę zdrowia konsumenta wchodziły natomiast najczęściej w zakres reguł religijnych.⁵²

W średniowieczu w poszczególnych państwach europejskich wydawane były regulacje prawne dotyczące jakości i bezpieczeństwa jaj, wędlin, sera, piwa, wina i chleba.⁵³ Przykładowo już w 1266 r. król Henryk III wydał *The Assize of Bread and Ale*, który regulował cenę, miarę i jakość chleba i piwa w Anglii.⁵⁴ W Niemczech prawo dotyczące czystości piwa (*Reinheitsgebot*) zostało wydane w 1516 r.⁵⁵

Przepisy dotyczące żywności można też znaleźć w tzw. polskich pomnikach prawa. W *Prawie starochełmińskim* (1394) znajdują się m.in. przepisy dotyczące „oszukańczej sprzedaży żywności” oraz „o sądzie nadzwyczajnym w sprawach o strawę”, natomiast w tzw. konstytucjach wydawanych w latach 1669-1697 w ramach Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego zamieszczone są regulacje dotyczące składów wina, praw do wydobywania soli i zasad jej sprzedaży, podatku solnego, zasad handlu na targowiskach, oszustw wytwórców żywności i zakazu handlu w dni świąteczne.⁵⁶ Zagadnienia dotyczące wytwarzania i obrotu różnego rodzaju żywności były też regulowane w wielu statutach i kodeksach obowiązujących na obszarze poszczególnych miast (tzw. wilkierze).⁵⁷

Nowożytny regulacje dotyczące żywności pojawiły się w XIX i z początkiem XX w., a przyczyną ich wydania była coraz większa skala obrotu żywności oraz masowość jej produkcji. Początkowo w Wielkiej Brytanii już w pierwszej połowie XIX w. (a nawet w XVIII w.) wydawane były akty prawne odnoszące się do poszczególnych rodzajów żywności (np. *Adulteration of Tea and Coffee Act* [1724], *The Adulteration of Tea Act* [1730 i 1776], *The Bread Act* [1822 i 1836], *The Corn, Peas, Beans or Parsnips and Cocoa Act* [1822]), a jako trzy podstawowe cele ich wyda-

51 Understanding The Codex Alimentarius, Codex Alimentarius. Joint FAO/WHO Food Standards Programme, 1999, <http://www.fao.org/docrep/W9114E/W9114E00.htm>.

52 Zob. A. Rutkowski, *Żywność w polskich regulacjach prawnych (rys historyczny)*, [w:] *Sesje plenarne, Materiały, Polska Federacja Producentów Żywności, II Sesja Plenarna: Polskie prawo żywnościowe w kontekście prawa Unii Europejskiej – prezentacja założeń ustawy*, Warszawa 2000, s. 29.

53 Zob. C. MacMaolain, *EU Food Law, Protecting...*, *op. cit.*, s. 3.

54 Zob. M. Jagielska, *Dostosowanie prawa wewnętrznego państw Unii Europejskiej do wymogów dyrektywy o odpowiedzialności za wadliwe produkty*, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego*” 1995, z. 4, s. 499; M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys prawa polskiego i wspólnotowego*, Warszawa 2007, s. 35; S. Kowalczyk, *Prawo czystej żywności...*, *op. cit.*, s. 31 i n.

55 Zob. C. MacMaolain, *EU Food Law, Protecting...*, *op. cit.*, s. 3. Warto zwrócić uwagę na ogromną trwałość tego średniowiecznego prawa. Jeszcze w połowie XX w. niemieckie regulacje z zakresu produkcji i sprzedaży piwa (ustawa o podatku piwnym z dnia 14 marca 1952 r. – *Biersteuergesetz*) zawierały przepisy praktycznie identyczne z *Reinheitsgebot*, przyjmując, że do produkcji piwa mogą być użyte wyłącznie sód jęczmienny, chmiel, drożdże i woda. Zob. szerzej S. Kowalczyk, *Prawo czystej żywności...*, *op. cit.*, s. 70.

56 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 36 i przywołana tam literatura.

57 Zob. S. Kowalczyk, *Prawo czystej żywności...*, *op. cit.*, s. 93-113.

nia wskazywano: ochronę zdrowia ludzkiego, promowanie uczciwego handlu oraz ochronę dochodów państwa z handlu tymi produktami.⁵⁸ Następnie zaczęto wydawać akty prawne o bardziej generalnym charakterze. W 1860 r. wydano akt prawny regulujący problematykę fałszowania żywności (*Adulteration of Food Act*⁵⁹), w którym za przestępstwo uznano m.in. świadome sprzedawanie żywności zawierającej niebezpieczne dodatki lub żywności, która została zafałszowana w jakimkolwiek sposób.⁶⁰ Następnie w 1875 r. wydano *Sale of Food and Drugs Act*, który zastąpił poprzednio obowiązujące akty prawne. W 1879 r. w Niemczech,⁶¹ a w 1896 r. w Austrii⁶² zostały wydane specjalne ustawy regulujące obrót żywnością, w Rosji pojedyncze przepisy regulujące to zagadnienie znalazły się natomiast w ustawie wydanej w 1905 r.⁶³

3.2. Rozwój prawa żywnościowego w polskim prawodawstwie

W Polsce po odzyskaniu niepodległości pierwszą ustawą z zakresu prawa żywnościowego była zasadnicza ustawa sanitarna z dnia 19 lipca 1919 r.,⁶⁴ która dotyczyła nadzoru sanitarnego m.in. nad środkami spożywczymi i określała również współdziałanie w sprawach odżywiania się ludności. Kolejnym aktem, szerzej zajmującym się zagadnieniami żywności, było rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o dozorze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku.⁶⁵ Zawierało ono definicje użytych w nim pojęć, m.in. zdefiniowano pojęcie artykułu żywnościowego: szkodliwego dla zdrowia, zepsutego, podrobionego, sfałszowanego czy fałszywie oznaczonego. Zawarto w nim również normy regulujące dozór nad artykułami spożywczymi. Uchyliło ono poprzednio obowiązujące na terytorium Polski przepisy państw zaborców, przy czym ważność swą utrzymały roz-

58 Zob. C. MacMaolain, *EU Food Law, Protecting...*, *op. cit.*, s. 3.

59 Wydanie tego aktu prawnego było związane z pojawieniem się kilku opracowań naukowych ujawniających metody i skalę fałszerstw żywności. Kluczowe znaczenie ma w tym względzie opublikowana w 1820 r. rozprawa naukowa na temat metod fałszowania żywności, przygotowana przez żyjącego w Londynie chemika niemieckiego pochodzenia, Frederica Accumy – *A Treatise on Adulteration of Food and Culinary Poisons*. W publikacji swojej opisał on stosowane powszechnie w owym czasie sposoby fałszowania żywności. Publikacja ta wywołała burzę. W ciągu miesiąca wyprzedano cały nakład, a w ciągu dwóch lat czterokrotnie wznawiano wydanie. Jeszcze w tym samym roku została ona wydana w USA, a dwa lat później pojawiła się niemieckojęzyczna edycja. Na stronie tytułowej zamieszczono cytaty ze Starego Testamentu „Śmierć jest w kotle” (II Księga Królewska, 4, 40), a w treści oprócz szczegółowego opisanie sposobów fałszowania poszczególnych rodzajów żywności znalazła się lista przedsiębiorców skazanych za fałszowanie. Publikacja Accumy stanowiła podstawę do przeprowadzenia wielu badań żywności, m.in. przez dra nauk medycznych Arthura H. Hassalla, który wyniki swoich badań opublikował w 1857 r. (*Adelturations Detected or Plain Instructions for The Discovery of Fraudus in Food and Medicine*). Skala nieprawidłowości związanych z fałszowaniem żywności ujawniona w trakcie badań stała się bezpośrednią przyczyną szybkiego uchwalenia przepisów dotyczących fałszowania żywności. Zob. szerzej S. Kowalczyk, *Prawo czystej żywności...*, *op. cit.*, s. 181-263.

60 Zob. C. MacMaolain, *EU Food Law, Protecting...*, *op. cit.*, s. 3.

61 Niemiecka ustawa z dnia 14 maja 1879 r. o obiegu artykułów żywności, używek i przedmiotów użytku (Dz.U. Rzeszy z 1879 r., s. 154).

62 Austriacka ustawa z dnia 16 stycznia 1896 r. o obrocie żywnością i niektórymi przedmiotami użytkowymi (Dz.U. p. z 1897 r. Nr 89).

63 Art. 660, 668 rosyjskiej ustawy lekarskiej (Zbiór Praw b. Ces. Ros. t. XIII wyd. z 1905 r.).

64 Dz.U. z 1919 r. Nr 63, poz. 371 z późn. zm.

65 Dz.U. z 1928 r. Nr 36, poz. 343 z późn. zm.

porządzenia wykonawcze wydane na podstawie przepisów niemieckich i austriackich.⁶⁶

Rozporządzenie z 1928 r. uchylono dopiero ustawą z dnia 25 listopada 1970 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia,⁶⁷ która wraz z licznymi rozporządzeniami wykonawczymi normowała głównie zasady odnoszące się do „jakości zdrowotnej środków spożywczych”, a zatem warunków sanitarnych produkcji i obrotu środkami spożywczymi oraz żywienia zbiorowego.⁶⁸ Trzeba zaznaczyć, że prawo to miało charakter paternalistyczny, jako że ustawodawca socjalistyczny wprowadzając instrumenty prawne mające na celu zapewnienie ochrony zdrowia i życia ludzkiego nadawał właściwym organom władzy publicznej kompetencje, które w założeniu miały gwarantować bezpieczeństwo żywności (jakkolwiek wówczas jeszcze nie używano terminu „bezpieczeństwo” tylko „jakość zdrowotna”). Prawo natomiast takim gwarantem nie jest i być nie może, wiadomo przecież, że szczególnie w prawo żywnościowe wpisane jest daleko idące ryzyko. Ów „przerost” regulacji zakresu kompetencyjnego organów publicznych ciążył nad prawem ustroju socjalistycznego w sposób, który w wielu przypadkach zamieniał się w fikcję prawną.

W ramach procesu dostosowywania prawa polskiego do prawa wspólnotowego wynikającego z układu stowarzyszeniowego,⁶⁹ dnia 11 maja 2001 r. została wydana ustawa o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia.⁷⁰ Miała ona przede wszystkim dostosować prawo krajowe w zakresie warunków zdrowotnych żywności i żywienia do ustawodawstwa obowiązującego we Wspólnocie Europejskiej.⁷¹ Ustawa ta została uchylona przez ustawę z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia,⁷² co było spowodowane istotnymi zmianami w unijnym prawie żywnościowym.⁷³

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. stworzyło nową sytuację prawną. Odtąd polskie prawo żywnościowe jest prawem państwa członkowskiego Unii Europejskiej, a jednocześnie sytuacja prawna zarówno podmiotów prowadzących przedsiębiorstwo spożywcze, organów urzędowej kontroli żywności, jak i kon-

66 Stanowił o tym art. 50 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o dozorcze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku.

67 Dz.U. z 1970 r. Nr 29, poz. 245 z późn. zm.

68 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 37.

69 Zob. art. 68 Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z drugiej strony, sporządzonego w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38 z późn. zm.).

70 Tekst jedn.: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 265 z późn. zm.

71 Zob. uzasadnienie do projektu ustawy o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia, druk sejmowy nr 2286, Sejm RP III kadencji, <http://orka.sejm.gov.pl/proc3.nsf/opisy/2286.htm>. Jak wskazywano w uzasadnieniu, zakres regulacji objętej projektem ustawy dotyczył ogółem 82 aktów prawnych Unii Europejskiej.

72 Tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 594 z późn. zm.

73 Zob. uzasadnienie do projektu ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia, druk sejmowy nr 573, Sejm RP V kadencji, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/wgdruku/573>.

sumentów żywności kształtowana jest w przeważającej mierze przepisami unijnymi. Pamiętać przy tym trzeba, że proces dostosowawczy polskiego prawa żywnościowego do prawa żywnościowego europejskiego w okresie stowarzyszenia polegał w dużej mierze na przyjmowaniu standardów europejskich. Niekiedy standardy te nie były „wyższe” od standardów polskich, a nawet wręcz dużo późniejsze. Konieczność rezygnacji przez Polskę z „wyższego” standardu oznaczała w wielu przypadkach słabszą ochronę zdrowia i życia człowieka. Przykładem takiego niższego standardu było, jeszcze przed akcesją, wprowadzenie do prawa polskiego dwa razy większej liczby substancji dodatkowych do żywności (barwniki, konserwanty, utrwalacze).⁷⁴

Obszar zaliczany do „polskiego prawa żywnościowego”, mimo dominującego znaczenia przepisów unijnego prawa żywnościowego, jest bardzo szeroki. Obejmuje przede wszystkim ustawę o bezpieczeństwie żywności i żywienia, a także m.in. pakiet ustaw weterynaryjnych (w tym ustawę o produktach pochodzenia zwierzęcego, ustawę o ochronie zdrowia zwierząt); ustawę o paszach; ustawę o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych; ustawę o rolnictwie ekologicznym; ustawę o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych; ustawy regulujące wyrób i rozlew napojów winiarskich i spirytusowych, a ponadto z prawem żywnościowym ściśle związane jest ustawodawstwo normalizacyjne i przepisy dotyczące zwalczania nieuczciwej konkurencji.⁷⁵

Szczególną uwagę należy zwrócić na wzajemną relację ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia oraz ustawy o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych. Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia określa wymagania i procedury niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywności i żywienia (art. 1 ust. 1 u.b.ż.ż.). Przez bezpieczeństwo żywności, dla potrzeb tej ustawy, rozumie się „ogół warunków, które muszą być spełniane [...] i działań, które muszą być podejmowane na wszystkich etapach produkcji lub obrotu żywnością – w celu zapewnienia zdrowia i życia człowieka”. Ustawa ta reguluje zatem jedynie część problematyki objętej prawem żywnościowym, tj. zagadnienia związane z zapewnieniem bezpieczeństwa.⁷⁶

Ustawa o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych wprawdzie ma zastosowanie do szczególnej kategorii produktów, jakimi są artykuły rolno-spożywcze, zważywszy jednak na definicję tego pojęcia⁷⁷ nie budzi wątpliwości, że środ-

---

74 Zob. M. Korzycka-Iwanow, [w:] E. Piontek (red.) *Prawo polskie a prawo Unii Europejskiej*, Warszawa 2003, s. 84 i n.

75 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 38.

76 Zob. A. Szymecka-Wesołowska, uwagi do art. 3 u.b.ż.ż., [w:] A. Szymecka-Wesołowska (red.), *Bezpieczeństwo żywności i żywienia. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 40.

77 Zgodnie z art. 3 pkt 1 u.j.h.a.r-s. „artykuły rolno-spożywcze” oznaczają „produkty rolne, runo leśne, dziczyznę, organizmy morskie i słodkowodne w postaci surowców, półproduktów oraz wyrobów gotowych otrzymywanych

ki spożywcze wchodzą w zakres artykułów rolno-spożywczych, a zatem w istocie ustawa ta ma zastosowanie przede wszystkim do środków spożywczych. W związku z tym ustawa o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych wchodzi w zakres prawa żywnościowego w rozumieniu art. 3 pkt 1 rozporządzenia nr 178/2002. Odnosząc zakres ustawy o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych do zakresu ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia, należy stwierdzić, że o ile ta pierwsza reguluje zagadnienia bezpieczeństwa żywności, rozumianego jako ogół warunków, które muszą być spełniane i działań, które muszą być podejmowane na wszystkich etapach produkcji lub obrotu żywnością, w celu zapewnienia zdrowia i życia człowieka,⁷⁸ o tyle ta druga odnosi się do jakości handlowej żywności rozumianej jako zespół cech środka spożywczego oraz wymagań wynikających ze sposobu produkcji, opakowania, prezentacji i oznakowania, nieobjętych wymaganiami sanitarnymi, weterynaryjnymi lub fitosanitarnymi.⁷⁹ Mamy zatem do czynienia z dwiema definicjami, które próbują zdefiniować złożone pojęcia. Definicja bezpieczeństwa żywności zdaniem naszym nie wyjaśnia pojęcia „bezpieczeństwo żywności”, stanowi jedynie o konieczności spełnienia określonych warunków przez prawo. Poprzez tę definicję polski ustawodawca sugeruje, że prawo jest gwarantem bezpieczeństwa (relikt po socjalistycznej ustawie o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia). W istocie nim nie jest i m.in. z tego powodu podlega ciągłym zmianom w ślad za zmianami w zakresie analizy ryzyka, w szczególności oceny ryzyka.⁸⁰

Jeżeli chodzi o definicję jakości handlowej, to ustawodawca dokonał rozróżnienia cech artykułu rolno-spożywczego i poprzez wykluczenie cech związanych ściśle z ochroną zdrowia konsumenta „zaliczył” do cech mających znaczenie handlowe te, które wynikają ze sposobu produkcji i „uzewnętrznienia” produktu na rynku (opakowanie, prezentacja, oznakowanie). Pozostaje jednak wątpliwość co do zasadności definiowania jakości handlowej przez władzę publiczną, skoro jest to pojęcie rynkowe i tylko rynek – czyli konsument – może tę jakość właściwie ocenić.⁸¹

Wyznaczenie granicy między bezpieczeństwem i jakością, tj. warunkami, jakie muszą być spełnione, aby chronione było zdrowie i życie, a z drugiej strony warunkami niezbędnymi dla ochrony interesu ekonomicznego konsumenta jest jednak trudne, niejednokrotnie bowiem te same wymogi (np. w zakresie znakowania żywności) mają znaczenie dla bezpieczeństwa i jakości, a dopiero ich naruszenie w określonych okolicznościach pozwala uznać, czy doszło do zagrożenia bezpieczeństwa czy jakości (np. brak informacji o składniku wywołującym alergię).

z tych surowców i półproduktów, w tym środki spożywcze”.

78 Zob. art. 3 ust. 3 pkt 5 u.b.ż.ż.

79 Zob. art. 3 pkt 5 u.j.h.a.r.-s., w którym wprowadzie zdefiniowana jest jakość handlowa artykułów rolno-spożywczych, ale skoro środki spożywcze są tymi artykułami, jest to także jakość handlowa tych środków.

80 Zob. M. Korzycka- Iwanow, *Prawo żywnościowe...Zarys, op. cit.*, s. 112.

81 *Ibidem*, s. 60.

3.3. Rozwój prawa żywnościowego w Unii Europejskiej⁸²

W okresie powojennym w Europie na rozwój prawa żywnościowego duży wpływ wywarło powstanie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Na europejskie regulacje dotyczące żywności oddziaływały początkowo uwarunkowania będące następstwami II wojny światowej, związane z potrzebą importowania najbardziej podstawowych artykułów żywnościowych. Następnie rozpoczęto jednak stopniowe wprowadzanie regulacji wymagań stawianych żywności znajdującej się na wspólnym rynku. Rozwój europejskiego prawa żywnościowego można podzielić na dwa kluczowe etapy. Pierwszy, trwający od początku istnienia Wspólnoty Europejskiej do wybuchu kryzysu BSE⁸³ w latach 90. XX w., charakteryzował się tym, że prawo żywnościowe skupione było na wspieraniu tworzenia rynku wewnętrznego z pominięciem ochrony konsumentów.⁸⁴ Drugi etap charakteryzowała zmiana orientacji rynkowej w kierunku zapewnienia bezpieczeństwa żywności.⁸⁵

W ramach pierwszego etapu można wyróżnić dwa okresy. W pierwszym, który skończył się wraz z wydaniem orzeczenia w sprawie *Cassis de Dijon*,⁸⁶ harmonizacji dokonywano przez tworzenie wspólnych standardów dla poszczególnych produktów żywnościowych (tzw. pionowa harmonizacja), które obejmowały normy przedmiotowe i specyfikacje techniczne (m.in. szczegółowe określenie składu oraz metod produkcji).⁸⁷ Przez kilkadziesiąt lat w ramach prawodawstwa wspólnotowego z wykorzystaniem metody pionowej (wertikalnej) harmonizacji (tzw. *recipe, compositional or technical standards legislation*) ustalono standardy dla wielu produktów lub grup produktów.⁸⁸ Wydano regulacje dotyczące m.in. kakao i czekolady,

82 Od dnia wejścia w życie Traktatu z Lizbony zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską, podpisanego w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz.Urz. UE C 306 z dnia 17 grudnia 2007, s. 1 ze sprost.), na mocy art. 1 akapit 3 TUE Unia Europejska zastąpiła Wspólnotę Europejską, stąd w niniejszym opracowaniu używane będzie głównie pojęcie Unia Europejska, jednak odnosząc się do kwestii historycznych, używane będzie także pojęcie Wspólnota Europejska lub Europejska Wspólnota Gospodarcza.

83 BSE (*Bovine Spongiform Encephalopathy*) – encefalopatia gąbczasta bydła, zwana chorobą szalonych krów. Charakteryzuje się degeneracją istoty szarej kory mózgowej. Choroba ta po raz pierwszy została zidentyfikowana w Wielkiej Brytanii w 1986 r. Od pojedynczych przypadków w końcu lat 80. XX w. choroba zaczęła szerzyć się lawinowo wśród populacji brytyjskich krów i w 1994 r. było już łącznie 138 359 przypadków choroby. W 1988 r. mączki mięsno-kostne wykorzystywane do karmienia zwierząt zostały uznane za czynnik przenoszący chorobę i w Wielkiej Brytanii wprowadzono zakaz karmienia nimi zwierząt. W 1996 r. komitet doradczy działający przy rządzie Wielkiej Brytanii ogłosił, że istnieje prawdopodobny związek między BSE a występującą u ludzi chorobą Creutzfeldta-Jakoba. Szerzej na temat kryzysu BSE zob. J. Wakefield, *BSE: a lesson in containment? Avoiding responsibility in the compensation action*, „European Law Review” 2002, vol. 27, nr 4, s. 427 i n.

84 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 38; B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 229.

85 Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 229; B. van der Meulen, *The System of Food Law in The European Union*, „Deakin Law Review” 2009, No 2, s. 313.

86 Wyrok TSUE z dnia 20 lutego 1979 r. w sprawie C-120/78 Rewe-Zentral AG. v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, [1979] ECR, s. 649.

87 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 38; B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 229. Tworzenie wspólnego prawa żywnościowego zapoczątkowała dyrektywa Rady z dnia 23 października 1962 r. dotycząca substancji barwiących dopuszczonych do stosowania w artykułach spożywczych (Dz.Urz. UE L 115 z 11.11.1962, s. 2645).

88 Zob. C. MacMaolain, *EU Food Law, Protecting...*, *op. cit.*, s. 4; B. van der Meulen, *The System of Food Law...*, *op. cit.*, s. 314.

środków słodzących, miodu oraz dżemu i marmolady, soków owocowych, mleka konserwowanego, kazeiny, naturalnych wód mineralnych, kawy i cykorii.⁸⁹ Jednak prace nad ustaleniem wspólnych standardów z wykorzystaniem metody wertykalnej były powolne i mało efektywne z powodu niejednorodnych wymagań poszczególnych państw członkowskich odnośnie do składu poszczególnych produktów oraz ogromną liczbę produktów wymagających uregulowania.⁹⁰ Problemy te nasiliły się po przystąpieniu do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej na początku lat 70. XX w. Wielkiej Brytanii, Irlandii i Danii, trzech państw o zupełnie odmiennej tradycji dotyczącej żywności niż francuska czy włoska.⁹¹ Wadą metody pionowej była też nadmierna kazuistyka, normy były wielokrotnie zmieniane, a przez to ich stosowanie było utrudnione.

Przełomem było orzeczenie z 1979 r. w sprawie Cassis de Dijon, które wprowadziło zasadę wzajemnego uznania (*mutual recognition*).⁹² Zgodnie z tą zasadą każdy produkt legalnie dopuszczony do obrotu w jednym z państw członkowskich powinien być dopuszczony do obrotu w innym państwie członkowskim, jeżeli został wytworzony i wprowadzony do obrotu zgodnie z prawem. Orzeczenie to pokazało, że regulowanie standardu wspólnotowego dla poszczególnych produktów nie jest warunkiem koniecznym dla tworzenia i funkcjonowania rynku wewnętrznego.⁹³ Stanowiło ono impuls do zmiany sposobu regulacji w prawie żywnościowym z metody pionowej (standardu) na metodę poziomą (horyzontalną). Cele legislacji poziomej zostały sformułowane przez Komisję Europejską w 1985 r. w Komunikacie w sprawie prawodawstwa służącego wdrożeniu Jednolitego Rynku Wspólnoty w zakresie środków spożywczych.⁹⁴ Metoda pozioma polegała na tym, że w miejsce oddzielnego regulowania każdego produktu, przedmiotem regulacji stały się problemy generalne wszystkich produktów żywnościowych lub dużej grupy takich produktów.⁹⁵ Według metody poziomej uregulowano m.in. sprawy etykietowania żywności, dodatków do żywności, tworzyw i innych przedmiotów stykających się z żywnością, produktów spożywczych przeznaczonych do szczególnych celów odżywczych, ustalania pochodzenia specjalnych produktów spożywczych, certyfikatów produktów o specjalnym charakterze, urzędowej kontroli produktów spożywczych, higieny

89 Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 38.

90 Zob. J. Paliwoda, *Uwagi o prawie...*, *op. cit.*, s. 42; M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 39; B. van der Meulen, *The System of Food Law...*, *op. cit.*, s. 314. Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 231.

91 Zob. F. Albisinni, *The Path to the European Food Law System*, [w:] L. Costato, F. Albisinni (red.), *European Food Law*, Viterbo 2012, s. 23.

92 Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 235.

93 Zob. B. van der Meulen, *The System of Food Law...*, *op. cit.*, s. 316; B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law...*, *op. cit.*, s. 235.

94 Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament, *Completion of the Internal Market Community Legislation on Foodstuffs 1985*, Com (85) 603.

95 Zob. J. Paliwoda, *Uwagi o prawie...*, *op. cit.*, s. 43; M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys...*, *op. cit.*, s. 40.

produktów spożywczych czy metod przetwórczych żywności mrożonej.⁹⁶ Zmiana podejścia nie oznacza jednak, że w prawie żywnościowym nie ma regulacji opartych na metodzie pionowej. Przeważająca część ustalonych standardów wciąż obowiązuje, przy czym w większości pierwotne regulacje zostały zastąpione nowszymi aktami prawnymi. Nie są natomiast w zasadzie wydawane regulacje dotyczące kolejnych rodzajów środków spożywczych.⁹⁷ Prawo żywnościowe Unii Europejskiej obejmuje zatem zarówno akty prawne „pionowe”, jak i „poziome”.⁹⁸

Wydawane w tamtym okresie zarówno regulacje pionowe, jak i poziome nakierowane były jednak przede wszystkim na zapewnienie swobodnego przepływu środków spożywczych, natomiast ochrona konsumenta i ochrona zdrowia odgrywały drugorzędą rolę.⁹⁹ Już wówczas pojawiały się głosy krytyki o przeregulowaniu, niespójności i braku przejrzystego prawa.

Rozpoczęcie prac nad zasadniczą reformą prawa żywnościowego było związane z coraz częściej pojawiającymi się zagrożeniami dla życia i zdrowia ludzi ze strony żywności, a bezpośrednim impulsem był kryzys BSE.¹⁰⁰ W kwietniu 1997 r. Komisja wydała Zieloną księgę dotyczącą ogólnych zasad prawa żywnościowego,¹⁰¹ która zawierała m.in. przegląd istniejącego ustawodawstwa oraz analizę celów prawa żywnościowego. Za cele prawa żywnościowego zostały w niej uznane: 1) zapewnienie wysokiego poziomu ochrony zdrowia publicznego oraz ochrona konsumenta; 2) zapewnienie swobodnego przepływu towarów na jednolitym rynku; 3) oparcie prawodawstwa z zakresu prawa żywnościowego na dowodach naukowych i analizie ryzyka, z uwzględnieniem zobowiązań międzynarodowych; 4) zapewnienie konkurencyjności europejskiego przemysłu spożywczego; 5) przypisanie podstawowej odpowiedzialności za zapewnienie bezpieczeństwa żywności producentom i dystrybutorom poprzez systemy kontroli wewnętrznej (HACCP) wspierane przez skuteczne mechanizmy urzędowej kontroli oraz 6) zapewnienie spójności i racjonalności

96 Zob. J. Paliwoda, Uwagi o prawie..., *op. cit.*, s. 43; M. Korzycka-Iwanow, Prawo żywnościowe. Zarys..., *op. cit.*, s. 40.

97 Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, European Food Law..., *op. cit.*, s. 231; J. Paliwoda, Uwagi o prawie..., *op. cit.*, s. 43.

98 Z odmiennością metod „poziomej” i „pionowej”, polegającej na tym, że regulacje pionowe dotyczą poszczególnych produktów, a poziome określonych ogólnych zagadnień, można też wiązać pewną charakterystyczną cechę, którą uznaje się za kryterium podziału prawa żywnościowego. Przy użyciu metody „pionowej” określa się bowiem przede wszystkim normy jakościowe dla poszczególnych produktów będących przedmiotem regulacji, a w przypadku metody „poziomej” przedmiotem zainteresowań ustawodawcy nie są wymogi dotyczące jakości żywności, ale przede wszystkim jej bezpieczeństwo. W związku z tym na gruncie prawa europejskiego można mówić o dwóch sferach prawa żywnościowego. Pierwsza dotyczy jakości, druga związana jest z bezpieczeństwem żywności dla zdrowia człowieka.

99 Zob. M. Korzycka-Iwanow, Prawo żywnościowe. Zarys..., *op. cit.*, s. 41.

100 Zob. B. van der Meulen, The System of Food Law..., *op. cit.*, s. 313; R. O'Rourke, European Food Law, Bembridge, 2001, s. 6 oraz s. 95, E. Vos, EU Food Safety Regulation in the Aftermath of the BSE Crisis, „Journal of Consumer Policy” 2000, vol. 23, s. 231. Kryzys BSE nie był pierwszym i nie był najbardziej tragicznym w skutkach, jednak spowodował istotny spadek zaufania do żywności wśród konsumentów. Zob. B. van der Meulen, M. van der Velde, European Food Law..., *op. cit.*, s. 238.

101 The General Principle of Food Law in The European Union, Commission Green Paper, 30 April 1997, COM(97) 176 final.

prawa, przyjaznego dla stosujących go podmiotów i tworzonego po konsultacji z zainteresowanymi podmiotami.¹⁰²

W oparciu o konsultacje przeprowadzone na podstawie Zielonej księgi przygotowany został kolejny dokument, o niewiążącym prawnie charakterze, tj. wydana w 2000 r. Biała księga dotycząca bezpieczeństwa żywności.¹⁰³ Przedstawiono w niej środki, jakie należy podjąć dla podwyższenia standardów bezpieczeństwa żywności, tak aby zapewnić jak najlepszy poziom ochrony zdrowia publicznego.¹⁰⁴ Zwrócono uwagę, że polityka bezpieczeństwa żywności musi być kompleksowa i zintegrowana. Celem nowej regulacji miało być również odzyskanie zaufania konsumentów, mocno naruszonego przez kryzys związany z BSE, dioksynowy i in. Postulowano, by traktować łańcuch żywnościowy jako spójną całość („od gospodarstwa do stołu” – „*from farm to table*” ang.) w całym sektorze żywnościowym. W Białej księdze zaproponowano, aby podstawą tworzenia prawa była analiza ryzyka, w tym celu zaproponowano też utworzenie Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności, do którego zadań należałaby ocena ryzyka.

W oparciu o założenia przewidziane w Białej księdze przyjęto obecnie obowiązujące regulacje unijne z zakresu prawa żywnościowego, które na dzień dzisiejszy tworzą pakiet przepisów obejmujących cały łańcuch żywnościowy.

Kluczowe znaczenie odgrywa przede wszystkim rozporządzenie nr 178/2002, zwane Ogólnym prawem żywnościowym (OPŻ – General Food Law). Rozporządzenie to stanowi podstawę dla zapewnienia wysokiego poziomu ochrony zdrowia i życia człowieka oraz ochrony interesu konsumenta w odniesieniu do żywności. Zawiera ono podstawowe definicje (np. żywności, prawa żywnościowego, przedsiębiorstwa żywnościowego, analizy ryzyka, wprowadzenia do obrotu, handlu detalicznego), ustanawia generalne zasady prawa żywnościowego i statuuje specjalistyczny organ ekspercki – Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności, który ma spełniać istotną rolę w zachowaniu odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa żywności, jakkolwiek nie posiadający kompetencji władczych, o kompetencjach wyłącznie opiniodawczych.

Kolejnym krokiem było wydanie w 2004 r. pakietu czterech rozporządzeń regulujących problematykę higieny żywności (rozporządzenia nr 852/2004 i 853/2004) i urzędowej kontroli żywności (rozporządzenia nr 882/2004 i 854/2004), po czym niemal co roku wydawane są kolejne rozporządzenia regulujące różne obszary prawa żywnościowego.

102 The General Principle of Food..., *op. cit.*, s. 2.

103 The White Paper on Food Safety, 12 January 2000, COM (1999) 719 Final.

104 Przewidziano w niej ponad 80 różnych działań, jakie należy podjąć w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywności. Zob. R. O'Rourke, *European Food...*, *op. cit.*, s. 8.

4. Podsumowanie

Rozwój prawa żywnościowego w Unii Europejskiej uległ w ostatnim czasie gwałtownemu przyspieszeniu. W prawie unijnym rozwój ten dokonał się przede wszystkim ze względu na kryzysy, które zachwiały zaufanie konsumenta, a tym samym zagroziły interesom handlowym Unii Europejskiej.

Zmianie ulegają zasady handlu żywnością w ujęciu globalnym i wpływają na segmentację rynków międzynarodowych oraz zmieniają naturę konkurencyjności. Zaznaczył się zwiększony wpływ międzynarodowego oddziaływania na prawo żywnościowe Unii Europejskiej (porozumienia handlowe w ramach WTO, handlowe umowy bilateralne Unii Europejskiej i państw członkowskich, międzynarodowe paktów ochrony praw człowieka zawierające „prawo do odpowiedniej żywności”). Ustalane na forum międzynarodowym standardy handlowe żywności, mające na celu ochronę interesów konsumenta, jak również interesów gospodarczych branży spożywczej (producentów, dystrybutorów), stają się często barierą handlową ze względu na polityczny kontekst ich powstawania.

W ewolucji prawa żywnościowego w Unii Europejskiej nastąpiło wyraźne przesunięcie z płaszczyzny przedmiotowej, tj. traktowania żywności głównie jako przedmiotu handlu, na płaszczyznę podmiotową: umiejscowienie żywności w regulacjach realizujących potrzeby człowieka w zakresie zdrowia i środowiska.

Oprócz podstaw traktatowych dotyczących wspólnej polityki rolnej, wspólnej polityki handlowej i zasad zbliżania ustawodawstw państw członkowskich, unijne prawo żywnościowe uwzględnia, również wprowadzony do Traktatu, wysoki poziom ochrony zdrowia. Zasadnicze znaczenie mają relacje zasad prawa unijnego dotyczące swobodnego przepływu towarów w odniesieniu do żywności oraz ochrony zdrowia człowieka i ochrony konsumenta żywności.

Mimo wprowadzanych do prawa unijnego wielu ujednoczonych modeli czy standardów rozwój prawa żywnościowego wyraźnie nie zmierza w kierunku kodyfikacji, której słabością byłoby utrwalanie współczesnych niedostatków regulacji.¹⁰⁵ Tym bardziej kodyfikacja nie jest aktualnie możliwa w prawie krajowym. Mamy natomiast do czynienia ze swego rodzaju ciągłym „dialogiem” ustawodawcy na różnych poziomach (międzynarodowym, unijnym, krajowym) oraz judykatury – skupionych na żywności, bez której istnienie człowieka nie jest możliwe.

---

105 F. Savigny, *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*, Heidelberg 1814, s. 51. Zagadnienie kodyfikacji prawa rozważa A. Stelmachowski w pracy: *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 293 i n.

FOOD LAW AS A NEW BRANCH OF LAW

Keywords: food law, branch of law, food safety

Food law is currently starting to separate itself as a new branch of law. It is gaining autonomy owing to its particular object of regulation, that is food, which requires a special system of protection; therefore the 'product-oriented' nature of this law must be emphasized. Nowadays, the purpose of food law is to protect health and life of human beings (food safety), as well as economic interests of consumers, the wellbeing of farm animals, the health of plants and of the natural environment. Food law worldwide has been developing since ancient times, and in Poland - since the Middle Ages. Following Poland's accession to the European Union, it has been to a large extent unified with the EU laws. Food law is an academically separate area, it is taught at law departments of universities, numerous Master's or Ph.D.'s theses have been devoted to this subject, as well as a habilitation thesis. The development of food law is clearly destined toward codification, whose weakness would be to consolidate the current regulatory loopholes. All the more so, codification is not currently possible under national legislation.

Bibliografia:

- Barton Hutt P., Barton Hutt II P., History of Government Regulation of Adulteration and Misbranding of Food, „Food Drug Cosmetic Law Journal” 1984, nr 2.
- Barton Hutt P., Symposium on the History of Fifty Years of Food Regulation under the Federal Food, Drug, and Cosmetic Act: A Historical Introduction, „Food Drug Cosmetic Law Journal” 1990, nr 17.
- Borucka-Arctowa M., Woleński J., Wstęp do prawoznawstwa, Kraków 1997.
- Costato L., Wpływ wspólnotowego prawa rolnego na prawo rolne wewnętrzne, „Przegląd Prawa Rolnego” 2007, nr 1.
- Czechowski P., Korzycka-Iwanow M., Niewiadomski A., Ewolucja ustawodawstwa prawno rolnego, [w:] Prawo Rolne, P. Czechowski (red.), Warszawa 2013.
- Czechowski P., Korzycka-Iwanow M., Prutis S., Stelmachowski A., Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej, Warszawa 1999.
- Izdebski H., Założenia ustawy – prawo żywnościowe jako podstawowego aktu regulującego produkcję i obrót żywnością ze szczególnym uwzględnieniem harmonizacji z ustawodawstwem Unii Europejskiej, [w:] Sesje plenarne, Materiały, Polska Federacja Producentów Żywności, II Sesja Plenarna: Polskie prawo żywnościowe w kontekście prawa Unii Europejskiej – prezentacja założeń ustawy, Warszawa 2000.
- Jagielska M., Dostosowanie prawa wewnętrznego państw Unii Europejskiej do wymogów dyrektywy o odpowiedzialności za wadliwe produkty, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1995, z. 4.

- Korzycka M., O teorii i praktyce prawa żywnościowego w Europie. Wywiad z profesorem van der Meulenem, „Forum Prawnicze” 2015, nr 5.
- Korzycka-Iwanow M., [w:] E. Piontek (red.), Prawo polskie a prawo Unii Europejskiej, Warszawa 2003.
- Korzycka-Iwanow M., Prawo żywnościowe – nowa dziedzina prawa, [w:] M. Korzycka-Iwanow (red.), Studia z prawa żywnościowego, Warszawa 2006.
- Korzycka-Iwanow M., Prawo żywnościowe – relacje do prawa rolnego, „Studia Iuridica Agraria” 2005, t. V.
- Korzycka-Iwanow M., Prawo żywnościowe zarys prawa polskiego i wspólnotowego, Warszawa 2007.
- Korzycka-Iwanow M., Wojciechowski P., Prawo żywnościowe, [w:] Prawo rolne, P. Czechowski (red.), Warszawa 2011.
- Kosikowski C., Prawo gospodarcze publiczne, Warszawa 1995.
- Kowalczyk S., Prawo czystej żywności. Od kodeksu Hammurabiego do *Codex Alimentarius*, Warszawa 2014.
- Longchamps F., Problemy pogranicza prawa administracyjnego, „Studia Prawnicze” 1967, z. 16.
- MacMaolain C., EU Food Law, Protecting Consumers and Health in Common Market, Oxford–Portland Oregon 2007.
- Mastalski R., Prawo podatkowe I – część ogólna, Warszawa 1998.
- Nowacki J., Tobor Z., Wstęp do prawoznawstwa, Kraków 2000.
- O’Rourke R., European Food Law, Bembridge 2001.
- Paliwoda J., Uwagi o prawie żywnościowym, Warszawa 1997.
- Rutkowski A., Żywność w polskich regulacjach prawnych (rys historyczny), [w:] Sesje plenarne, Materiały, Polska Federacja Producentów Żywności, II Sesja Plenarna: Polskie prawo żywnościowe w kontekście prawa Unii Europejskiej – prezentacja założeń ustawy, Warszawa 2000.
- Skrzydło-Tefelska E., Prawo żywnościowe w ramach jednolitego rynku Unii Europejskiej. Ogólna Charakterystyka, „Rejent” 1995, nr 1.
- Stelmachowski A., [w:] J. Selwa, A. Stelmachowski, Prawo rolne, Warszawa 1970.
- Stelmachowski A., Wstęp do teorii prawa cywilnego, Warszawa 1969.
- Stelmachowski A., Zdziennicki B., Prawo rolne, Warszawa 1980.
- Szczygieł A., Podstawy fizjologii żywienia, Warszawa 1975.
- Szymecka-Wesołowska A., Uwagi do art. 3 u.b.ż.ż., [w:] A. Szymecka-Wesołowska (red.), Bezpieczeństwo żywności i żywienia. Komentarz, Warszawa 2013.
- Taczanowski M., Prawo żywnościowe w warunkach członkostwa polski w Unii Europejskiej, Warszawa 2009.
- van der Meulen B., M. van der Velde, European Food Law Handbook, Wageningen 2008.
- van der Meulen B., The System of Food Law in The European Union, „Deakin Law Review” 2009, No 2.
- Vos E., EU Food Safety Regulation in the Aftermath of the BSE Crisis, „Jurnal of Consumer Policy” 2000, vol. 23.
- Wakefield J., BSE: a lesson in containment? Avoiding responsibility in the compensation action, „European Law Review” 2002, vol. 27, nr 4.

- Winslow C., The untilled fields of public health. Science N.S. 1920, 51, 22-33 Cyt. za: CEA Winslow, The evolution and significance of the modern public health campaign. New Haven, Yale University Press, 1923.
- Wojciechowski P., Model odpowiedzialności administracyjnej w prawie żywnościowym, Warszawa 2016.
- Wróbel A., Znaczenie orzecznictwa „Cassis de Dijon” Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich a rozwój europejskiego prawa żywnościowego, „Rejent” 1995, nr 5.
- Wróblewski J., Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego, Warszawa 1959.